

9111

Výroční / průběžná zpráva projektu specifického výzkumu na rok 2018– zakázka č. 2111

Název projektu:

Problémové pedagogické situace ve škole z pohledu studenta a učitele

Specifikace řešitelského týmu

Odpovědný řešitel

Mgr. Iva Košek Bartošová, Ph.D.
Ústav primární a preprimární edukace, PdF UHK

Studenti magisterského studia na PdF UHK

Dora Janouchová P-ZS1, P15P0809,
Hana Kleprlíková P-ZS1, P15P0815,

Celková částka přidělené dotace: 71 000,- Kč

Stručný popis postupu při řešení projektu (max. 2 strany)

Studenti oboru Učitelství pro 1. stupeň základní školy se na pedagogických praxích na základních školách setkávají s novými pedagogickými podněty, reakcemi žáků, ale také s problémovými situacemi, které se učí řešit.

Záměrem výzkumu byla identifikace a kategorizace problémových pedagogických situací (obtíže s chováním žáků, s hodnocením ve výuce, s řešením výukových problémů žáků s rodiči nebo s výkladem nové látky atd.) na pedagogické praxi z pohledu studenta naší univerzity a porovnání s vnímáním učitele základní školy (dále jen ZŠ). Bylo nutné zjistit, jaké poznatky z praxe (zaměřené na problémové situace) studenti řeší. K tomu nám pomohla obsahová analýza diskusních příspěvků v e-learninkové diskusi v Moodle a dotazníkové šetření u studentů 4. a 5. ročníku Učitelství pro 1. stupeň ZŠ a učitelů praxe. Zajímavou součástí výzkumu je identifikace způsobů řešení situací z pohledu studenta praxe.

Získané výsledky výzkumu by mohly pomoci zkvalitnit výuku teoretických pedagogicko-psychologických disciplín i didaktik jednotlivých výukových předmětů a umožnit lépe připravovat studenty na realizaci pedagogických výstupů, jelikož bude možné vycházet z nově vytvořených kategorií.

Popis cílů výzkumného problému

Cíl výzkumu tvořila - identifikace a deskripce problémových pedagogických situací na pedagogické praxi z pohledu studenta Učitelství pro 1. stupeň ZŠ a komparace z pohledu učitele (fakultního učitele) na danou problematiku.

Výsledkem je vytvoření kategorií problémových pedagogických situací a identifikace jejich preferovaných způsobů řešení z pohledu studentů.

Výzkumný soubor a sběr dat

Výzkumný soubor tvořilo 24 studentů 4. ročníku a 40 studentů 5. ročníku oboru Učitelství pro základní školy, kteří vyplnili dotazníkové šetření. Dotazníky byly rozdány osobně na společném kolokviu v březnu 2018 (návratnost 100 %). Učitelé základních škol vyplnili anonymně 22 dotazníků (návratnost elektronickou formou 62,8 %) v měsíci dubnu 2018.

Dalším materiálem pro náš výzkum se staly údaje z e-learningových diskusí, které byly vedeny v Moodle jak studenty, tak fakultními učiteli v letech 2014 až 2017. Celkem jde o 145 respondentů zapojených do diskuse. Během daného období proběhlo 237 komentářů od studentů a 19 příspěvků od učitelů a didaktiků v rámci jedné z oblastí otázek: S čím potřebují poradit a jaké jsou jejich znalosti na praxi.

Metodologie výzkumu

V projektu byl použit kvalitativně kvantitativní výzkum. Výzkum jsme rozdělili na tři části. Na základě kvalitativního výzkumu, což představovala obsahová analýza diskusních příspěvků v e-learningovém prostředí v Moodle, jsme identifikovali problémové situace, které mohly nastat v rámci průběžné pedagogické praxe studentů.

Na základě vytvořených kategorií byly jako základní kvantitativní technikou využity nestandardizované dotazníky pro učitele 1. stupně základní školy v Hradci Králové a pro studenty 4. a 5. ročníku stejného oboru učitelství. Dotazník pro učitele byl tvořen 10 otázkami (4 otázky zaměřené na demografické údaje, 5 otázek polouzavřených a jedna otázka otevřená). Byly upraveny dvě otázky na základě připomínek respondentů. Došlo k rozšíření možností výpovědi. Dotazník pro studenty 4. a 5. ročníku učitelství pro 1. stupeň ZŠ sestával také z 10 otázek (4 otázky zaměřené na demografické údaje, 5 otázek polouzavřených a jedna otázka otevřená). Tyto dotazníky byly pilotovány na vzorku 5 učitelů a 10 studentů. Zde nedošlo k žádné úpravě a dotazníky byly rozdány osobně v březnu 2018 v uvedeném počtu. Reliabilita dotazníků pro učitele a pro studenty byla ověřována na Cronbachova alfa (dotazník pro učitele ($\alpha = 0,79$) a dotazník pro studenty ($\alpha = 0,81$)).

Třetí část ukazuje na možnosti, kam se studenti při řešení svých problémů spojených s praxí obrací, s kým dané situace řeší. Také zde vycházíme z dotazníkového šetření studentů a učitelů, které bylo již popsáno.

Postup řešení

Jak bylo uvedeno, výzkum jsme rozdělili na tři části. Obsahovou analýzou diskusních příspěvků v e-learningovém prostředí v Moodle jsme identifikovali problémové situace. Problémové situace byly kategorizovány na problémy spojené a) s výukou jednotlivých předmětů na praxi - metodické, b) s problémy s chováním žáků a poslední oblast c) tvoří problémy spojené s rodiči žáků. Obsahová analýza byla zpracována v měsíci lednu a únoru 2018.

Základní kvantitativní technikou jsme využili formou nestandardizovaného dotazníku pro učitele a pro studenty. Zde jsme také vycházeli z kategorií, které byly vytvořeny na základě obsahové analýzy e-learningové diskuse z příspěvku v letech 2014 – 2017 (jeden semestr).

Třetí část ukazuje na možnosti, kam se studenti při řešení svých problémů spojených s praxí obrací, s kým dané situace řeší. Také zde vycházíme z dotazníkového šetření studentů a učitelů, které bylo již popsáno.

Z těchto tří pohledů jsme identifikovali a kategorizovali všechny problémové situace, které byly zmíněny v e-learningové diskusi, dotazníkovém šetření studentů i učitelů a vzájemně je porovnali.

Vybrané výsledky výzkumu

Vzhledem k rozsahu se zaměříme jen na některé složky výsledků rozsáhlého výzkumu. Zbývající výsledky jsou zpracované v příspěvku a shrnuté v samotném závěru.

Identifikace a kategorizace pedagogických problémů a situací

U dotazníků pro studenty jsme získávali informace z otázky: „S jakými problémy jste se nejčastěji na pedagogické praxi setkávali, vypište?“ Dotazník pro učitele měl již dané kategorie: „Jaké podle Vás pedagogické problémy (problémové situace) studenti nejčastěji na praxi mají nebo řeší z oblasti

vyučovacího procesu? Jaké podle Vás další problémy (problémové situace) studenti nejčastěji na praxi řeší?"

Oblast spojenou s výukou a didaktikou předmětů nám ukazuje tabulka 1. Uvádíme vždy jen kategorie, kde odpověděl více jak jeden respondent.

Tab. 1 Přehled kategorií spojených s výukou studentů

Problémy spojené s oblastí výuky	Studenti 4. ročníku	Studenti 5. ročníku	Fakultní učitelé
Problémy se zaváděním nové látky.	3	5	7
Nedostatečný přehled učiva.	1	0	7
Problémy s organizací časové struktury hodiny.	3	0	9
Problémy s hodnocením žáků.	1	2	2
Zavádění nových forem výuky pro žáky.	1	0	2
Špatná spolupráce žáků při vyučování.	2	1	0
Problémy s udržením pozornosti žáků při výuce.	1	1	0
Práce pro šikovné/pomalé žáky.	2	6	0
Problémy s didaktickými postupy v jednot. předmětech.	0	3	0
Zapojení všech žáků do procesu výuky.	0	0	8
Problém s vhodnou formulací otázek žákům.	0	0	4
Řešení projevů žáků ve vyučování.	0	0	3
Problémy spojené s výukou výchov (HV, VV).	0	0	2

Jak můžeme vidět, studenti se opravdu setkávají s nejrůznějšími problémy. Oblast, kterou nejčastěji řeší studenti, je problém se zaváděním nové učební látky. Dalším nejčastějším problémem je problematika spojená se spravedlivým hodnocením žáků. Jde o problematiku velmi složitou a ožehavou.

Problémy spojené s oblastí chování žáků se objevují u všech respondentů. Studenti často nevědí, jak řešit problematiku spojenou s chováním žáků.

Další problémové situace, které respondenti v dotaznících zmínili, a nebyly spojené s problematikou vyučovacího procesu, jsme zařadili do **kategorie ostatní problémy** (Tab. 2).

Tab. 2 Přehled kategorií jako ostatní problémy

Ostatní problémy	Studenti 4. ročníku	Studenti 5. ročníku	Fakultní učitelé
Problémy se žáky, kteří mají individ. plán, dysporuchy, ADHD.	2	8	0
Problémy s komunikací s rodiči.	0	8	
Neposkytování dostátku pomůcek školou.	4		0
Časově náročná příprava na výuku.	2	0	0
Problém, jak oslovit žáka s asistentem.	1	1	0
Problémy se žákem, který nechodí do školy.	0	2	0
Problémy s hlasovým projevem studentů.	0	0	10
Problém s vlastní trémou.	0	0	9
Problém s doplňujícími aktivitami pro nadané žáky.	0	0	5
Problém s nespisovnou mluvou.	0	0	4
Problém s nízkou autoritou u žáků.	0	0	2

V komparaci s učiteli vidíme, že dané kategorie se u respondentů liší. Studenti uvádí zcela jiné problémy než, jak je vidí učitelé. Devět učitelů se shodlo na tom, že studenti na praxích mají problém

s vlastní trémou a nejvíce učitelů pozoruje u studentů problémy s jejich hlasovým projevem (četnost 10). Také vytváření doplňujících aktivit pro nadané žáky zatím studenti dobře nezvládají (četnost 5).

Stejně jako u dotazníku, jsme se pokusili o kategorizaci uvedených problémových situací v e-learninkové diskusi: a) spojených s výukou, b) zaměřených na chování žáků při vyučování a c) daných ostatních problémů. Zde již uvádíme jen výsledky nejobsáhlejší kategorie spojené s výukou (Tab. 3).

Tab 3. Přehled kategorií z e-learningu spojených s výukou

Problémy spojené s oblastí výuky	2014	2015	2016	2017
Zavádění nového učiva.	7	4	1 2	3
Správná didaktická stránka výuky.	0	6	2 5	0
Organizace časové struktury hodiny.	6	0	1	1
Příprava zajímavé hodiny.	0	4	0	6
Zapojení všech žáků do činností.	3	3	0	0
Doplňující aktivity pro žáky.	2	4	0	0
Malý přehled o učivu.	0	4	0	0
Práce s pomalými žáky.	0	1	0	2
Připraveno mnoho/málo aktivit do hodiny.	2	1	0	0
Reagování na výpovědi žáků.	0	2	0	0

Jak bylo uvedeno i v dotaznících, starosti studenti mají také se správným časovým rozvržením hodiny.

Shrnutí a závěr

Naším hlavním cílem výzkumu byla identifikace, kategorizace problémových pedagogických situací řešených studenty univerzity na pedagogické praxi, jejich komparace s názory učitelů a hledání zdrojů a způsobů řešení studenty.

Po vyhodnocení dotazníků učitelů můžeme s jistotou říci, že učitele praxí se domnívají, že nejčastějším problémem studenta na praxi je správné časové rozvržení vyučovací hodiny. Dalším nejčastějším problémem je zapojení všech žáků do procesu výuky, kterou studenti při svých výstupech obtížněji zvládají.

Jiné překážky, se kterými studenti pracují, je jejich hlasový nevýrazný projev, vlastní téma a práce navíc pro nadané žáky.

Studenti se v dotaznících ztotožňují s učiteli v problému tvorby správné časové struktury hodiny a problému zapojení všech žáků do výuky.

Na základě analýzy obsahu e-learninkových diskusí studentů za poslední tři roky jsme klasifikovali již uvedené problémové kategorie.

V roce 2014 studenti na praxích nejčastěji řešili zapojení všech žáků do činnosti a nevhodné chování žáků při vyučování. V roce 2015 se objevovaly situace, při kterých studenti diskutovali o vedení zajímavých hodin pro žáky a doplňujících aktivitách pro šikovnější (nadané) žáky.

Po celkové analýze diskusí můžeme vyhodnotit jako nejobávanější a nejfrekventovanější problematiku spojenou s didaktickou stránkou výuky. Studenti se trápí s potížemi, jako jsou: předávání znalostí (učiva) žákům; zavádění nové učební látky a zavádění tvořivé činnosti do výuky. Studenti se často setkávají s tím, že nemají ucelený přehled o tom, co žáci v jednotlivých ročnících znají a zvládnou.

Z výsledků je patrné, že je nutné posílit u studentů studia Učitelství pro 1. stupeň ZŠ především výuku didaktiky jednotlivých předmětů a získat ucelený přehled o tom, co se žáci v jednotlivých ročnících učí. Stálo by za úvahu zavést předmět (pedagogická cvičení), kde by studenti měli možnost realizace řešení problémových situací vznikajících v základních školách. Velkým přínosem by se stala účast ve výuce i učitelů z praxe.

Z dalších výsledků vyplývá, že studenti pomoc a radu hledají hlavně u učitelů praxe a didaktiků. Předpokládaly jsme, že vzniklé pedagogické situace studenti vyřeší přímo s učitelem praxe nebo s didaktikem v rámci seminářů na univerzitě. V menší míře se studenti obrací na sociální sítě a rodiče.

Přínosem výzkumného šetření jsou poznatky získané z dotazníkového šetření a z analýzy diskusního fóra studentů v rámci vybraných pedagogických praxí v průběhu 3 let na pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové. Po vyhodnocení dotazníkového šetření a analýze e-learningové diskuse věříme, že kvalitu pedagogické praxe a přípravu na budoucí učitelskou profesi pomůžeme zlepšit také předáním informací a výsledků studentům, příslušným vyučujícím a didaktikům jednotlivých oblastí přípravy

a) Splnění kontrolovatelných výsledků řešení

- Košek Bartošová, I., Janouchová, D., Kleprlíková, H. Problematic Pedagogical Situations at School from the pre-service and in service Teachers' Points of View . *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences EpSBS*. Porto : Zafer Bekirogullari, Melis Y. Minas & Roslind X. Thambusamy, 2018. 8 s. ISSN: 2357-1330. – v recenzním řízení, připraveno k vydání

Přehled realizovaných výdajů:

a) Osobní náklady		3 886,- Kč
b) Stipendia		8 000,- Kč
	Dora Janouchová P-ZS1, P15P0809, č.účtu	51-7091130207/0100
	Hana Kleprlíková P-ZS1, P15P0815, č.účtu	2887711143/0800
	Stipendium je motivačním prvkem k aktivnímu zapojení do výzkumu. Studentky budou pomáhat sestavovat dotazníky, zpracovávat, provádět analýzu e-learningových diskusí a budou se podílet na zpracování výzkumných cílů. Využijí poznatků výzk. šetření a pomohou při zpracování (práce v exelu a celkové zpracování publikačního výstupu).	
c) Materiálové náklady a literatura		5 606,82 Kč
	Kancelářské potřeby k vytištění diskusí, 2x flash k předávání obsáhlých dat a materiály potřebné ke zpracování.	
d) Další provozní náklady nebo výdaje a jejich stručné zdůvodnění		0 Kč
e) Náklady nebo výdaje na služby		19 362,29 Kč
	Uvedená částka byla využita na zaplacení konferenčního poplatku ICEEPSY 2018, na překlad článku a jazykovou korekturu a na tisk posteru.	
f) doplňkové náklady nebo výdaje v souladu s příslušným řídicím aktem UHK		610,51 Kč
	Bankovní poplatky, kurzovné ztráty a zisky	
g) Cestovné		33 521,- Kč
	Cestovné (letenka + místní doprava (odlet 1. 10. a návrat 5.10), ubytování, diety a pojištění).	
Na konci roku 2018 bude připočtena částka 12,18 Kč (pojištění ze mzdy).		12,18 Kč
Celkem		70 998,80 Kč

Finanční prostředky (70 998,80 Kč) byly využity podle uvedeného rozpočtu.

Povinné přílohy:

- kopie publikačních výstupů
- vyúčtování dotace - „Výsledovka po účtech s pohyby“ z ekonomického informačního systému Magion
- Příloha č. 3 - Certifikát z prezentace na konferenci

Datum: 12. prosince 2018

Podpis odpovědného řešitele